

Традиційні методи дослідження мови і мовлення

Аналіз структури мовних елементів та їх зв'язків.

ЗАВДАННЯ 1. Трансформаційний аналіз ґрунтується на генерації складних синтаксичних структур з простих структур за допомогою компактного набору правил (трансформацій). Вихідним положенням трансформаційного методу є те, що синтаксична система складається з ядерної та похідної підсистем. Ядерна підсистема містить набір типів елементарних речень / конструкцій з дієсловом у формі теперішнього часу, дійсного способу, активного стану (без модальних слів, однорідних членів, інфінітивів, означень, обставин тощо). Ядерні конструкції описують елементарні ситуації. Складні синтаксичні конструкції виводяться з елементарних шляхом застосування конкретних правил (трансформацій). Трансформації або взагалі не змінюють змісту ядерної конструкції або змінюють його незначною мірою. При цьому лексичний склад ядерної конструкції залишається незмінним. Ідея про те, що різноманіття синтаксичних типів в природних мовах ґрунтується на відносно простій системі ядерних типів, які трансформуються за допомогою невеликої кількості трансформаційних правил, стимулювала розвиток генеративної (породжувальної / трансформаційної) граматики Н. Хомського.

А. Прокоментуйте думку С. Пінкера стосовно породжувальної граматики Н. Хомського:

“When it comes to syntax, Chomsky is famous for proposing that beneath every sentence in the mind of a speaker is an invisible, inaudible *deep structure*, the interface to the mental lexicon. The deep structure is converted by transformational rules into a surface structure that corresponds more closely to what is pronounced and heard. The rationale is that certain constructions, if they were listed in the mind as surface structures, would have to be multiplied out in thousands of redundant variations that would have to have been learned one by one, whereas if the constructions were listed as deep structures, they would be simple, few in number, and economically learned” (Source: Pinker S. *Words and Rules: The Ingredient of language*. New York : Perennial, 2000. P. 96).

Б. Визначте, які з цих конструкцій є вихідними (ядерними), а які генерованими і позначте це символом “→” або “←”. Прокоментуйте спільні та відмінні ознаки між вихідними та генерованими конструкціями:

<i>спів птаха</i>		<i>пташиний спів</i>
<i>сіяння рису</i>		<i>сіяти рис</i>

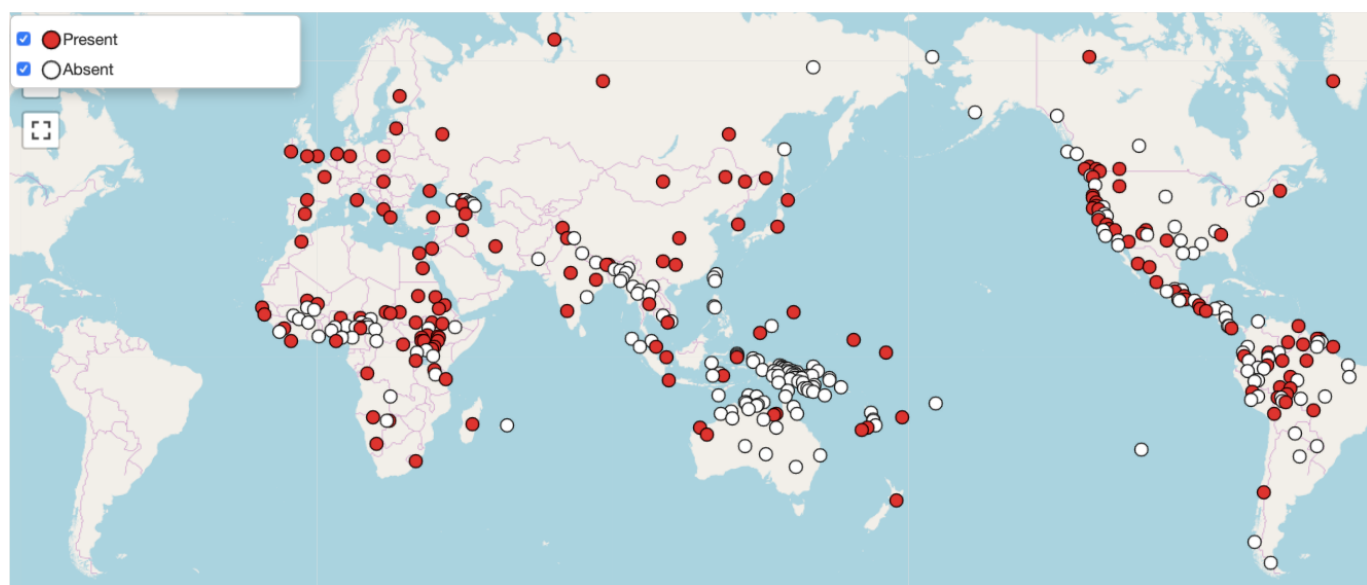
В. Розгляньте наступні приклади генерації синтаксичних структур і сформулюйте трансформаційні правила:

Jack opened the door. → The door was opened by Jack.

Jack opened the door and Jack came in. → Jack opened the door and came in.

I called Jack and asked Jack to open the door. → I called Jack and asked him to open the door.

Г. Чи можна вважати ці правила універсальними? Проаналізуйте, наприклад, інформацію, наведену в *Атласі мовних структур (WALS Online)* стосовно вираження категорії ‘пасивний стан’? Чи можливо застосувати правило маніпуляції конструкціями активного та пасивного стану, якщо граматична будова мови не передбачає наявності конструкцій пасивного стану.

(Source: WALS Online. Feature 107A: Passive Constructions, URL: <https://wals.info/feature/107A#2/16.6/148.7>)

Яку застосовано трансформацію з метою пригнічення агенса в папуаській мові ауту (англ. Awtuw, сепікська група), розповсюдженій в басейні річки Сепік в папуа Нові Гвінеї?

rey æye rokra-kay

3sg.m food cook-perf

‘He has cooked food.’

æye rokra-kay

food cook-perf

‘Someone has cooked food.’

(Source: Feldman, Harry. 1986. A Grammar of Awtuw. (Pacific Linguistics, Series B, 94.) Canberra: Australian National University, P. 95.)

Д. Порівняйте синтаксичні конструкції в англійській мові (1) та (2). Визначте статус **виділеної жирним шрифтом** послідовності. Чи є вона конституютою обох структур? Якщо ця послідовність виявляється конституютою конструкцій, вона функціонує як будівельний блок, тобто може траплятися в різних позиціях у генерованих конструкціях.

(1) we [VP came [**across [NP John's backyard]**]]

(2) we [VP came [**across [NP John's stepmother]**]]

Умовні скорочення і символи: VP – verb phrase, NP – noun phrase, [] – вузли синтаксичного дерева.

(Source: Taisner P. Lectures on Structure and derivation. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2003. P. 30).

Застосуйте трансформацію до структури (2) за прикладом трансформації структури (1). Виконайте парсінг (синтаксичний аналіз) та формалізуйте речення у структуру даних, яка відповідає синтаксичній структурі вхідної конструкції. Порівняйте синтаксичні дерева (1) та (2).

Приклад: (1) we [VP came [**across [NP John's backyard]**]]

We came across John's backyard. →

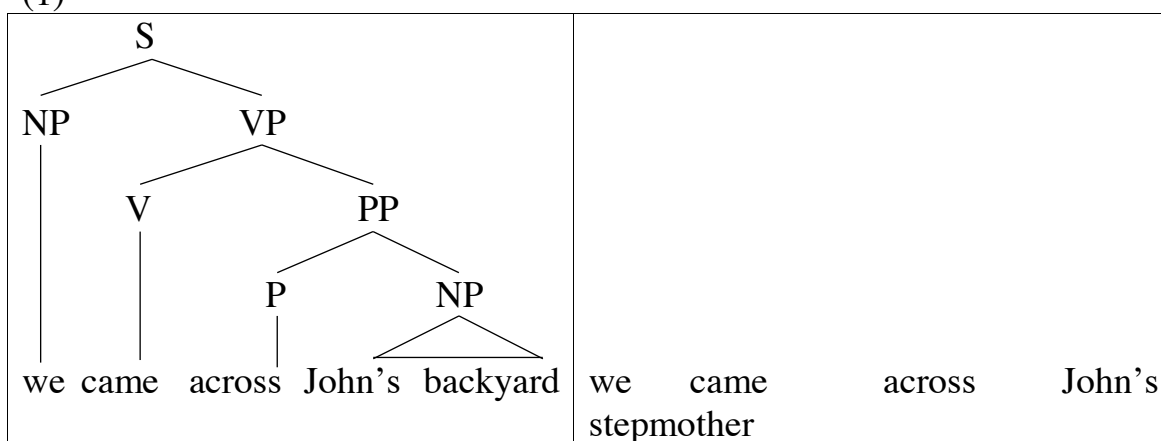
It was across John's backyard that we came.

(2) we [VP came [**across [NP John's stepmother]**]]

We came across John's stepmother. →

Формалізація вихідної Формалізація вихідної синтаксичної
синтаксичної структури речення структури речення (2)

(1)

Умовні скорочення і символи: S- sentence, NP – noun phrase, VP – verb phrase, V- verb, PP – prepositional phrase, P - preposition

Є. Підтримайте або спростуйте такі твердження. Обґрунтуйте свою відповідь:

- 1) Всі трансформаційні правила обов'язкові.
- 2) Факультативні та обов'язкові правила в різних мовах співпадають.

- 3) Існують універсальні обмеження на трансформації.
- 4) Саме обмеження на трансформації, а не трансформації безпосередньо формують мовну компетенцію людини.
- 5) Суть методики трансформаційного аналізу полягає в тому, що в основі класифікації мовних структур лежить їх еквівалентність іншим за будовою структурам.
- 6) Для трансформаційної методики не має значення, що вважати критерієм еквівалентності трансформацій (які перетворення не/можна ввіднести до трансформацій).
- 7) Якщо зв'язки між елементами вихідної структури не зберігаються між відповідними елементами у генерованій структурі, то їх можна вважати трансформами.

ЗАВДАННЯ 2. Компонентний аналіз є методом дослідження смислового аспекту одиниць мови. Його мета полягає у членуванні значення на мінімальні складники. Характер компонентного складу лексичного значення залежить від ступеня конкретності / абстрактності вираженого словом поняття. На прикладі слова укр. *журнал* реалізуйте компонентний аналіз. Дотримуйтеся такого алгоритму:

1/ Проаналізуйте дефініцію одиниці *журнал*: **ЖУРНАЛ**, у, чол. Періодичне друковане видання у вигляді книжки (СУМ 2018; URL: <http://sum.in.ua/s/zhurnal>).

2/ Визначте слово чи сполучення, яке позначає род речей, до якого відносяться журнали. Значення **гіпероніма** – перший компонент у складі дефініції: ‘_____’.

3/ Гіперонім вказує на ознаки, що є спільними для журналу та інших об’єктів цього роду, тобто **інтегральні семантичні ознаки**: (1) ‘_____’; (2) ‘_____’.

4/ На основі інтегральних ознак з’ясуйте найменування інших об’єктів, співвідносних з цією категорією. Поняття, позначені цими назвами, є видовими (согіпоніми) по відношенню до родового поняття (гіперонім):

- *газета* “Періодичне видання, що виходить через короткі проміжки часу, містить офіційні матеріали, оперативну інформацію і статті з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори й рекламу”;

- _____ “Періодичне видання, що випускається оперативно, має ознаки журнального або газетного видання, містить матеріали організації, яка його видає”;

- _____ “Періодичне видання, що містить ряд творів, пов’язаних між собою темою, структурою”;

- _____ “Періодичне довідкове видання, в якому в чіткій послідовності зазначаються дні, тижні, місяці конкретного року, а також вміщується різноманітна інформація”;

- _____ “Періодичне реферативне видання, що містить розширені й зведені реферати, що складаються з найбільш актуальних зарубіжних опублікованих матеріалів або вітчизняних неопублікованих документів, що вимагають оперативного сповіщення. Містить короткі відомості, призначені для оперативного інформування користувачів”;

- _____ “Перелік товарів (послуг) з їхнім описом”.

5/ Порівняйте семантичні ознаки у складі дефініцій відібраних слів. Визначте розбіжності між складниками дефініції слова *журнал* та складниками інших дефініцій. Відмінні ознаки називаються диференційними семантичними ознаками.

6/ Систематизуйте отримані дані:

Одиниця	Інтегральні ознаки		Диференційні ознаки	
	‘видання’	‘періодичність’	‘форма видання’	‘зміст інформації’
<i>журнал</i>	+	+	‘брошурований’	публіцистичні, наукові, художні тексти (стаття, нарис, повідомлення, фейлетон, інтерв’ю, оповідь, уривок з роману)
<i>газета</i>	+	+	-	офіційна інформація; публіцистичні, наукові, художні тексти; реклама,

Чи можна вважати методику компонентного аналізу досконалою? Які її переваги? Які недоліки?